

שחיה ומקלחת בשבת

הרב ארי דוד קאהן

1. משנה מסכת ביצה פרק ה משנה ב

[*] כל שחייבין עליו משום שבות משום רשות משום מצוה בשבת חייבין עליו ביום טוב ואלו הן משום שבות לא עולין באילן ולא רוכבין על גבי בהמה ולא שטין על פני המים ולא מטפחין ולא מספקין ולא מרקדין ואלו הן משום רשות לא דנין ולא מקדשין ולא חולצין ולא מיבמין ואלו הן משום מצוה לא מקדשין ולא מעריכין ולא מחרימין ולא מגביהין תרומה ומעשר כל אלו ביום טוב אמרו קל וחומר בשבת אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד:

2. תלמוד בבלי מסכת שבת דף מ עמוד א

... אמר רב יהודה: מעשה במרחץ של בני ברק שפקקו נקביו מערב יום טוב, למחר נכנס רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא, והזיעו בו ויצאו ונשתטפו בבית החיצון. אלא שחמין שלו מחופין בנסרים. כשבא הדבר לפני חכמים, אמרו: אף על פי שאין חמין שלו מחופין בנסרין. ומשרבו עוברי עבירה התחילו לאסור. אמבטיאות של כרכין - מטייל בהן ואינו חושש. מאי עוברי עבירה? - דאמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: בתחילה היו רוחצין בחמין שהוחמו מערב שבת, התחילו הבלנים להחם בשבת ואומרים: מערב שבת הוחמו, אסרו את החמין והתירו את הזיעה. ועדיין היו רוחצין בחמין, ואומרים מזיעין אנחנו - אסרו להן את הזיעה, והתירו חמי טבריה. ועדיין היו רוחצין בחמי האור, ואומרים בחמי טבריה רחצנו - אסרו להן חמי טבריה והתירו להן את הצונן. ראו שאין הדבר עומד להן - התירו להן חמי טבריה, וזיעה במקומה עומדת. אמר רבא: האי מאן דעבר אדרבנן - שרי למיקרי ליה עבריינא, כמאן -

3. תלמוד בבלי מסכת שבת דף מ עמוד ב

אמר רבי זירא: אנא חזיתיה לרבי אבהו דשט באמבטי, ולא ידענא אי עקר אי לא עקר. - פשיטא דלא עקר. דתניא: לא ישוט אדם בבריכה מלאה מים, ואפילו עומדת בחצר! - לא קשיא, הא - תלמוד בבלי מסכת שבת דף מא עמוד א דלית ליה גידודי, הא - דאית ליה גידודי.

4. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שלט סעיף ב

אין שטין (ב) על פני המים, <א> אפילו (ג) בבריכה (ד) שבחצר, מפני שכשהמים נעקרים ויוצאים חוץ לבריכה (ה) דמי לנהר. * ואם יש לה (ו) שפה סביב, מותר, דכיון דאפילו נעקרו המים השפה מחזרת אותם למקומם הוי ליה ככלי וליכא למגזר ביה שמא יעשה חבית של שייטין.

5. משנה ברורה סימן שלט

(ד) שבחצר - דאלו כשהבריכה עומדת בר"ה בלא"ה אסור [ג] שמא יתז מים ברגליו חוץ לארבע אמות:

(ה) דמי לנהר - כשהמים יוצאין מן הבריכה ונמשכין בחצר מכחו שדוחה המים בידיו ורגליו בשייטתו והוי בכלל גזירה שאין שטין על פני המים שמא יעשה חבית של שייטין: (ו) שפה - היינו כעין כותלים גבוהים מכל צד [מר"ן ומ"מ]:

6. שמירת שבת כהלכתה (א) / פרק יד: רחיצה וסיכה בשבת וביו"ט / רחיצה במים קרים בשבת וביו"ט / יב

אסור לשחות, גם בשבת וגם ביו"ט (לח), ונוהגים גם לא להתרחץ בים או בבריכה אף בלי לשחות (לט).

(לח) ס"י שלט סעי' ב; ולא הבאתי פרטי הדינים, מכיון שהאחרונים סתמו לאיסור, עיין ח"א כלל מד ס"י כ. (לט) ס"י שכו במ"ב ס"ק כא, ועיין לעיל הערה לג.

7. שמירת שבת כהלכתה (א) / פרק יד: רחיצה וסיכה בשבת וביו"ט / רחיצה במים חמים ביו"ט / ז

(כא) ס"י תקיא סעי' ב ברמ"א ובמ"ב ס"ק יח. והטעם דאסרינן לרחוץ כל הגוף, שמא יבוא להחם מים לצורך זה, והרי רחיצת כל הגוף היא דבר שאינו שוה לכל נפש אלא רק למעונגין הרגילין בכך, שם במ"ב ס"ק י ו-יח, ועיין ס"י שכו במ"ב ס"ק א. ויל"ע, כהיום שרוב בני"א יש להם חדר אמבטיה בביתם, או לפחות מקלחת, למה נאסור רחיצת כל הגוף משום שאינו שוה לכל נפש, ומ"ש מזיעה בזמן הגמרא, דמעיקר הדין שרינן משום דהוה שוה לכל נפש, עיין שבת לט ב תוד"ה ובי"ה, ועיין גם ערוה"ש ס"י תקיא סעי' ה ו-ו, וכן מ"ש מעישון סיגריות, לעיל פ"ג סעי' ז, ועיין שו"ת כ"ס או"ח ס"י סו, ואפי"א אלה שאין להם מקום להתרחץ בביתם, הלא הגמרא כתובות ז א אומרת, צבי צורך לכל נפש הוא, והה"נ הכא ומ"ש. ועוד, הלא בדרך כלל מוציא אדם את המים לצורך רחיצת גופו מתוך מיתקן חשמלי וכדו', והרי בו מתחממים המים גם בשביל רחיצת פי"ר וגם בשביל רחיצת כל גופו, עיין להלן הערה ל, וא"כ לא שייך כאן איסור חימום המים, ועיין שו"ת מהרש"ג ח"ב ס"י קכז ס"ק א, וצ"ע. ועיין חזון יחזקאל לתוספתא ביצה פ"ב ה"ז, במה שהוא רוצה לתרץ, אלא שדבריו צ"ע, דמנליה דבעינן שוה לכל נפש כל יום, והרי גם מאכל משובח אין אדם אוכלו כל יום, וגם אין אדם מזיע כל יום ושרינן, ס"י תקיא בשעה"צ ס"ק יד. ולטעם הרמב"ם, פ"א מה' יו"ט הט"ז, ודאי דיש להתיר את רחיצת כל הגוף. והא דאסור להחם מים ביו"ט לצורך רחיצת כל הגוף, לדעת הרמב"ם הנ"ל, והרי לא שייך ביה גזירת מרחצאות, עיין שבת מ א בחי' הרמב"ן ד"ה דתנן, דאייל דגזרו יו"ט אטו שבת, דאין ראוי לגזור יו"ט אטו שבת בדבר של או"י, ע"ש, די"ל כיון דביו"ט נמי איכא בהו איסור... כגון סחיטה דאלונתית וכיו"ב, עשו יו"ט כשבת. - ועיין ס"י תקיא במ"ב ס"ק יט, דלענין טבילת נשים הדין כשבת, לעיל הערה ד, וע"ש במ"ב, דאסור להחם מים ביו"ט ע"י יהודי, וע"י נכרי יש להקל, וע"ש בשעה"צ ס"ק כה, בשם הבית מאיר ושו"ת נו"ב, דלהחם מים כדי להפיג צינה הוא דבר השוה לכל נפש, וע"י להלן הערה כה, ועיין לעיל פ"א סעי' מט, ולפ"ז מותר אף בליל יו"ט לטבול במים שנתחממו ע"י שעון שבת.

8. שמירת שבת כהלכתה פרק יד: רחיצה וסיכה בשבת וביו"ט / רחיצה במים חמים בשבת מים שהוחמו מע"ש.

מים שהוחמו בערב שבת, מותר לרחוץ בהם בשבת חלק מן האברים, כגון פניו, ידיו ורגליו(א) או שאר אברי הגוף(ב), אך לא ירחץ בהם(ג) את כל הגוף כולו(ד) ואף לא את רובו(ה), אפילו אם רוחץ אבר אבר לבדו(ו), וגם לא יקלח כל גופו במים כאלה(ז). מי שרגיל לרחוץ את כל הגוף כולו מדי יום ביומו ומצטער הרבה אם אינו עושה כן, או חולה, וכן תינוק שרוחצים אותו מידי יום ביומו, מותר להם לרחוץ את כל הגוף גם בשבת, והוא שירחצוהו במים שהוחמו בערב שבת, כאמור(ח), ומכל מקום יזהרו שלא לבוא לידי סחיטת השערות(ט).

9. שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ב סימן יג

ולשחות בשבת במים, הנה בנהר ובלייק אסור מדינא וכן אף בבריכה אם לית לו גידודי כדאיתא בשבת דף מ', ואם הוא בבריכה שהוא הסווימינג פול שברוב יש לה שפה מותר מדינא מצד איסור שט כדפרש"י ריש דף מ"א ואיפסק /או"ח/ בסימן של"ט סעיף ב'. אבל דוקא כשעומדת בחצר שמותר לטלטל שם כדאיתא בבאור הלכה לרש"י ולהרמב"ם דברה"ר ובכרמלית אסור מחשש שמא יתיז מים חוץ להבריכה שהוא מרה"י לכרמלית וגם אפשר יתיז ד' אמות (ופלא קצת על שכתב חשש דחוץ לארבע אמות שהרי בשביל שמא יתיז אף משהו חוץ להבריכה אסור). ואם מלובשין בבידינג סוטס הרי אף בחצר אסור משום סחיטה לא רק לשוט אלא אף להתקרר שם לבד מדינא, ומצד מנהג מדינותינו אין לרחוץ כל גופו אפילו בצונן אפילו בלא בגדים.

10. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שנו דיני רחיצה בשבת, וכו' י"ג סעיפים.

סעיף א- (א) א אסור לרחוץ (ב) ב [א] כל גופו, אפי"א כל אבר ואבר (ג) לבד, אפילו * במים שהוחמו מערב שבת, בין אם הם בכלי בין אם הם בקרקע; (ד) ואפילו לשפוך המים על

גופו ולהשתטף, אסור; אבל מותר לרחוץ (ה) בהם פניו ידיו ורגליו. הגה: (ו) ג <א> או שאר איברים, כל שאינו רוחץ כל גופו (ב"י בשם הרא"ש פרק תינוקת). והני מילי (ז) בחמי האור, (ח) אבל בחמי טבריא מותר לרחוץ אפילו כל גופו יחד, ואין צריך לומר (ט) בצוננין. והא דשרי בחמי טבריא, דוקא בקרקע, אבל בכלי, לא, דאתי לאיחלופי בחמי האור.

11. משנה ברורה סימן שכו ס"ק א

(א) אסור לרחוץ וכו' - גזירה [א] שמא יבואו עי"ז להחם בשבת: (ב) כל גופו - וה"ה [ב] רוב גופו דרובו ככולן: (ה) בהם - היינו בחמין שהוחמו מע"ש [ד] אבל בחמין שהוחמו בשבת אסור אפילו ידיו לבד: (יז) ונמצא כרוחץ כל גופו - זהו מלשון הרמב"ם ור"ל שאין לאסור מפני חמום המים גופא דהפשר אינו בכלל בישול רק מפני חשש רחיצה וס"ל דכיון [ח] שאין זה רחיצה גמורה עשאוהו רק כחמין שהוחמו מע"ש דאין אסור אלא כל גופו כמ"ש בס"א והי"א שבסעיף שאחר זה ס"ל דדינו שוה כרוחץ בחמין שהוחמו בשבת דאסור אפילו לרחוץ בהן פניו ידיו ורגליו [ואף דסתם חמין שהוחמו בשבת הוחמו המים באיסור והכא בעניננו הלא לא היה על המים שם חימום רק שם הפשר בעלמא אין לחלק בזה דאפילו מים שרק הופשרו בשבת ואין היד סולדת בהן ג"כ אסור לרחוץ בהן אפילו אבר אחד]: (כא) הרוחץ בנהר וכו' - כתבו הפוסקים דנהגו שלא לרחוץ כלל בנהר או במקוה דמצוי לבוא לידי סחיטת שער ועוד כמה טעמים עיין במ"א ולענין טבילה עיין לקמיה מיהו ידיו ורגליו מותר לרחוץ בנהר כשמנגב קודם שילך ד"א [א"ר]:

12. רבי עקיבא איגר אורח חיים סימן שכו סעיף א

[שו"ע] אפילו במים שהוחמו מע"ש. מצטער אף שאינו חולה כל הגוף י"ל דמותר לרחוץ עמ"ש לעיל סימן ש"ז ס"ה בגליון:

13. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שז סעיף ה

דבר שאינו מלאכה, ואינו אסור לעשות בשבת (יט) אלא משום שבות, מותר לישראל לומר לא"י לעשותו בשבת; (כ) והוא שיהיה שם (כא) ז מקצת חולי, [ב*] או יהיה צריך לדבר (כב) צורך הרבה, או מפני מצוה; כיצד: אומר ישראל לא"י בשבת לעלות באילן להביא שופר לתקוע תקיעת מצוה; או * להביא מים דרך חצר שלא עירבו, לרחוץ בו המצטער; (כג) ח ויש אוסרין. הגה: ולקמן ס"י תקפ"ו פסק להתיר, וע"ל ס"י רע"ו <ד> דיש מקילין (כד) אפילו במלאכה דאורייתא, וע"ש ס"ג.

14. רבי עקיבא איגר אורח חיים סימן שז סעיף ה

שלא עירבו לרחוץ בו המצטער. משמע דמצטער מותר לרחוץ אפי' גופו בחמין שהוחמו מע"ש וקיל יותר משאר שבותים. כיון שהוא רק מכח גזירה וכמ"ש הריא"ף פ"ב דביצה. ע' שו"ת דברי יוסף ס"י ס"ד:

15. ביאור הלכה סימן שכו סעיף א

במים שהוחמו מע"ש - ומצטער אף על פי שאינו חולי כל הגוף י"ל דמותר לרחוץ [חידושי רע"א]:

16. משנה ברורה סימן שכח ס"ק קלח

(קלח) מלוחים - פי' ומועילים מפני זה קצת לרפאות [צט] ודע דאפילו יש לו חטטין בראשו ג"כ מותר [הסכמת הפוסקים]:

17. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן עד

(ג) מנהג מדינותנו שלא לרחוץ בשבת אפי' בצונן, האם אין להתקלח בצוננין גם ביום שרב. תשובה: בלא צער יש להחמיר אף שלא מצינו בספרי רבותינו מנהג זה. אבל כשמצטער מחום היום רשאי להקל.

18. שו"ת מגדנות אליהו חלק ב סימן צב

...ולפי"ז במקוואות שמחממים אותם ע"י שעון חשמלי שהוכן מערב שבת, י"ל דדינם כמים שהוחמו מערב שבת, שהרי לא נעשה על ידי אדם שום מעשה בשבת, ומותר לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו. (אבל לענין לטבול בהם לא מהני, שהרי גם בהם אסור לרחוץ כל גופו, וצריך להגיע לסברת הקרבן נתנאל (שבת פ"ב סי' כ"ב אות ק') שטבילה אינו בכלל גזירת רחיצה, וא"כ אפילו בחמין שהוחמו בשבת י"ל כן וצ"ע. או צ"ל כסברת אדמו"ר זצ"ל (שו"ת דברי יציב או"ח סי' ק"ס) שיש בזה משום מצטער שמותר לרחוץ בו בחמין כמבואר ברעק"א וביה"ל כאן בריש הסימן ואכמ"ל, ובאגרות משה (או"ח ח"א סי' קכ"ו) הסביר את דברי הקרבן נתנאל שלא גזרו כשמכוון למצוה כמו מצוות לאו ליהנות ניתנו ואכמ"ל). וי"ל דכשמתחמם ע"י שעון אינו דומה לנדון רעק"א, דשם לא נעשה שום מעשה בשבת, וכאן נעשה עצם מעשה החימום בשבת, ורק שלא נעשה ע"י אדם אבל מ"מ האש נדלק בשבת ע"י שעון וצ"ע.

19. שו"ת בנין ציון סימן עו

...כתב לי מר נ"י וז"ל - ראיתי כאן שערורי' שהנשים יורדות לטהרה בלילי שבת וי"ט בחמין ואין מוחה בידם ושאלתי היש כח ביד מי להתיר כזאת בישראל נגד משנה שלימה בביצה רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו אבל לא כל גופו וכן הורו כל הפוסקים ראשונים ואחרונים ...הגם שמצאתי בספר סדרי טהרה שהי' מתיר לטבול בחמין בליל שבת נגד דעת החכם צבי ... התיר את הדבר משום טבילת מצו' אפס אין דעתי נוחה בכך ... כתב אחר שכתבתי כל זה ראיתי בס' דברי יוסף (סי' ס"ד) שכתב שמנהג נתפשט ביניהם שטובלות בחמין בליל שבת ואין פוצה פה ומצפצף וטרח שם לקיים המנהג ואחר השקלא וטריא בסוף העלה דין זה בצ"ע והטעם שכתב הוא כיון דאיכא צערא דגופא לטבול בצונן ה"ל מצטער שהתירו לרחוץ בחמין כמבואר בא"ח (סי' ש"ז) דמותר לומר לנכרי להביא חמין דרך חצר שלא ערבו לרחוץ בו המצטער ע"ש ... וסיים הס"ט מכל הלין נ"ל דבמקום שנהגו לטבול בשבת בחמין אין למחות בידם כי יש להם על מה לסמוך ובפרט בזה"ז דירדה חולשה לעולם וא"א להם בצונן עכ"ד ואם בכל זה לא נח דעת מעכ"ת נ"י עם כל זה לא ידעתי למה קרא המנהג שערורי' ושאל היש כח ביד מי להתיר כזאת בישראל אחר שכבר ראש ופאר משפחתו אבי זקנו הגאון בעל קרבן נתנאל ז"ל התיר הדבר שבפי' במה מדליקין (סי' כ"ב) אחר שהשיג שם על החכם צבי שהתיר לטבול ביה"ש והקשה עליו דממנ"פ אם נחשוב לילה לענין טבילה בז' היאך נחשוב יום לענין שבת סיים ובעיקר הדין כתבתי באריכות שטבילת מי מקו' בחמין לא הוי בכלל גזירת מרחצאות עכ"ל הן אמת שבשו"ת נודע ביהודה מ"ב כתב על זה ואין לנו לסמוך על דבר שלא בירר לנו טעמו ואני אמרתי אולי דוקא רחיצה אסור שעיקר הטעם שמא יחס בשבת אבל טבילה דלא משכחת אלא בכניסת ליל שבת לא משכחת טבילה בחמין שהוחמו בשבת ועוד כתב טעם שהרי רש"י בשבת (דף ל"ט) כתב טעם הגזירה דרחיצה בחמין דאתי להחם בשבת כגון נותן צונן בחמין וזה לא שייך בטבילה במקו*ה שהרי אין טובלין בשאובין ... ואני מעלים עין מזה ומוטב שיהי' שוגגין ואל יהיו מזידין עכ"ל אמנם חוץ מכל הנ"ל לענ"ד יש ללמוד זכות על המנהג שבודאי אין לנו להוסיף על גזירות חכמים אלא כמו שגזרו והם גזרו שלא לטבול בחמין עצמם שהוחמו בשבת או אפי' בע"ש ע"י אור שגזרו ע"ש אטו שבת ובשבת גזרו שמא יטיל צונן בחמין ויבשלם בשבת וחדא גזירה היא אבל מה שטובלין בחמין דמקו*ה הרי בזה אינו טובל בחמין עצמם שהוחמו ע"י אור שהרי הם נתבטלו ע"כ במ' סאה מי מקו*ה ונעשו ונקראו על שם מי המקו*ה דאל"כ ה"ל טבילה בשאובין ואף דמי המקו*ה נתחממו ע"י החמין שהטילו בהם לא מצינו שגזרו חכמים על החמין שנתחממו ע"י חמין ואף שאסרו לרחוץ במי הסילון שעברו תוך חמי טבריי זה אינו שהרי לפי הנראה בשבת (דף ל"ט) מטעם ...